

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาที่เสริมสร้างความเป็นพลเมืองตื่นรู้ ในสังคมประชาธิปไตย

อภิชา กริมาบุตร*

วิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการบางบัวทอง

เพียรพิทย์ ไรจนปุลญา**

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ได้รับบทความ: 6 กุมภาพันธ์ 2568 ปรับปรุงแก้ไข: 28 มีนาคม 2568 ตอรับการตีพิมพ์: 22 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

พลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) เป็นแนวคิดสำคัญในสังคมประชาธิปไตย หมายถึง พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักการของการปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม พลเมืองตื่นรู้ไม่เพียงแต่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ยังมีความมุ่งมั่นในการร่วมมือที่จะแก้ไขปัญหาด้วยความจริงจัง เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยที่แท้จริง คุณลักษณะสำคัญของพลเมืองตื่นรู้ ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ทศนคติ (Attitudes) ค่านิยม (Values) และ พฤติกรรมที่แสดงออก (Active Engagement) การส่งเสริมความเป็นพลเมืองตื่นรู้ควรมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ และทักษะในการปกครอง มีส่วนร่วมทางการเมือง การเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตื่นรู้ในสังคมประชาธิปไตย ควรเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมและปฏิบัติจริง โดยไม่ขึ้นนำความคิดเห็นหรือฝักใฝ่ฝ่ายใดทางการเมือง การเรียนรู้ที่มีการวางแผนและปฏิบัติจริงช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และกระตุ้นให้มีส่วนร่วมทางการเมืองและการส่งเสริมพลเมืองตื่นรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทและความรับผิดชอบในฐานะพลเมือง พร้อมทั้งจะมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ยั่งยืน และพัฒนาสังคมที่มีความเสมอภาคและเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: พลเมืองตื่นรู้, สังคมศึกษา, สังคมประชาธิปไตย

* ครูวิทยาลัยเทคโนโลยีพณิชยการบางบัวทอง

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Learning Management Guidelines for Social Studies to Enhance Active Citizen in A Democratic Society

Aphicha Kremabud*

Instructor at Bangbuathong Commercial Technological College

Pienpit Rojanapunya**

Faculty of Education, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

Received: February 6, 2025 **Revised:** March 28, 2025 **Accepted:** May 22, 2025

Abstract

An active citizen is a fundamental concept in democratic societies, referring to citizens who are responsible for their community and actively participate in its development by adhering to laws, customs, traditions, and culture. An active citizen not only recognizes societal issues but is also committed to collaborative efforts to address these challenges seriously, with the goal of strengthening true democracy. The essential characteristics of active citizens include five dimensions: knowledge, skills, attitudes, values, and active engagement. Promoting active citizens should focus on developing knowledge and skills related to governance, political participation, and democratic citizenship. Learning environments that foster active citizens in democratic societies should emphasize students' involvement in decision-making and practical engagement, without bias towards any political ideology. Such planned and hands-on learning experiences allow students to understand their roles as responsible citizens, motivating them to actively participate in political processes. By encouraging diverse learning methods and active involvement, students can better grasp their responsibilities and roles as citizens. This approach empowers them to contribute to building a sustainable democratic society, promoting equality and genuine democracy for the future.

Keywords: Active Citizen, Social Studies, Democratic Society

---

* Lecturer, Instructor at Bangbuathong Commercial Technological College

** Assistant Professor, Dr, Faculty of Education, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

บทนำ

ปัจจุบันสภาพสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลง ส่งผลต่อการเผชิญและการปรับตัวของเยาวชน เพื่อลดปัญหา และป้องกันผลกระทบจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมดังกล่าว สถาบันการศึกษา จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตให้กับกลุ่มเยาวชน ด้วยการส่งเสริมพัฒนาคุณลักษณะที่ดี โดยใช้เวลาที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมด้วยการเสริมสร้างบทบาทของความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) และความเป็นพลเมืองโลก (Global Citizen) อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษาในทุกระดับทั้งของประเทศไทยและนานาชาติ สอดคล้องกับแนวคิดของกลุ่มเสรีนิยมแบบก้าวหน้าที่มีแนวคิดว่าการศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างคุณค่าและความเป็นพลเมือง (Citizenship) เพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นบัณฑิตที่ดีต่อสังคมสามารถช่วยลดปัญหาและบรรเทาความทุกข์ยากต่าง ๆ ในสังคมได้ พร้อมดำรงไว้ซึ่งสิทธิเสรีภาพและการทำงานเพื่อพัฒนาสังคมให้มีความเจริญงอกงาม (Fallace, 2011) และมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 ได้กำหนดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (Desired Outcomes of Education, DOC Thailand) ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติที่กำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ไว้ 3 ด้าน คือ 1) ด้านผู้เรียน การสร้างงานและคุณภาพชีวิตที่ดี 2) ด้านผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อสังคมที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และ 3) ด้านพลเมืองที่เข้มแข็ง เพื่อการสร้างสันติสุข โดยผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ 3 ด้าน คือ มีความเหมาะสมตามช่วงวัย มีความต่อเนื่องและมีความเชื่อมโยงในทุกระดับการศึกษา (มาตรฐานการศึกษาของชาติ, 2561) กระทรวงศึกษาธิการได้ให้คำจำกัดความของความเป็นพลเมืองแบบทั่วไป และให้ความหมายของพลเมืองที่พึงประสงค์ไว้ว่า “การเป็นสมาชิกของสังคมที่พึ่งตนเองและรับผิดชอบตนเองได้ ใช้สิทธิเสรีภาพโดยควบคู่กับความรับผิดชอบต่อผู้อื่น เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค เคารพกติกา ไม่แก้ปัญหด้วยความรุนแรง ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ร่วมรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ และกระตือรือร้นที่จะรับผิดชอบต่อหรือร่วมขับเคลื่อนสังคม และแก้ไขปัญหาสังคมในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนจนถึงระดับประเทศ ระดับอาเซียน และระดับประชาคมโลก ทั้งนี้สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีประเด็นที่ได้ระบุเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่ปรากฏไว้ โดยเฉพาะในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ได้กล่าวถึงบทบาท สิทธิ และหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะ และความสำคัญของการเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม เคารพในสิทธิของกันและกัน ความเชื่อและความปรองดองสมานฉันท์ และในการสร้างความเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 มีความท้าทาย และจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมุ่งสร้างพลเมืองให้เข้ามามีส่วนร่วม พัฒนาชุมชนและท้องถิ่นของตนให้มีความยั่งยืน เพราะเยาวชนถือเป็นรากฐานที่สำคัญที่จะมีส่วนในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญมั่นคงและในการสร้างพลเมืองตื่นรู้เป็นฐานรากที่แท้จริงของระบอบประชาธิปไตย โดยการที่มีความเข้าใจในหน้าที่และสิทธิของตนเอง มีความปรารถนาดีต่อชาติบ้านเมืองและยึดประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (กลุ่ม Thai Civic Education, 2556) สอดคล้องกับวัชรินทร์ชาญศิลป์ (2561) ที่กล่าวว่า การศึกษาความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ในประเทศมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในมิติการสร้างความเป็นพลเมืองผ่านกระบวนการกล่อมเกลาก่อนการเมืองให้กับเยาวชนที่กำลังจะก้าวเข้าสู่ความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยต่อไปในอนาคต

ด้วยเหตุนี้ แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาที่มุ่งเสริมสร้างความเป็นพลเมืองตื่นรู้ในสังคมประชาธิปไตย จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะที่ครบถ้วน พร้อมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา ปฏิบัติกิจกรรม และดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์จริง ซึ่งแนวทางดังกล่าวไม่ได้มุ่งเพียงแค่การเรียนรู้เพื่อทราบข้อมูลเท่านั้น แต่เน้นการนำความรู้ไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการฝึกฝนผ่านการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนในกระบวนการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในสังคมระบอบประชาธิปไตย

ความหมายของความเป็นพลเมืองตื่นรู้

ความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) พลเมืองที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และหลักธรรมของศาสนา แสดงออกถึงความสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ลดความเห็นแก่ตัว และมีจิตสาธารณะ (นภาพร แสงนิล, 2561) สอดคล้องกับ สุวิทย์ เมษินทรีย์ (2568) กล่าวว่า พลเมืองตื่นรู้ คือ ฐานรากที่แท้จริงของระบอบประชาธิปไตยของประเทศ ไม่ได้อยู่ได้เพราะประชาธิปไตย ไม่ได้อยู่ได้เพราะรัฐธรรมนูญ ไม่ได้อยู่ได้เพราะกฎหมาย แต่ประเทศจะยั่งยืนอยู่ได้ด้วยกำลังของพลเมืองดี หัวใจสำคัญของโมเดล “ประเทศไทย 4.0” คือ การสร้าง “คนไทย 4.0” และหนึ่งในคุณลักษณะสำคัญของคนไทย 4.0 คือ การเป็น “พลเมืองตื่นรู้” ในหน้าที่และสิทธิของตนเอง มีความปรารถนาดีต่อชาติบ้านเมืองและยึดประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง อีกทั้ง Turner, & Hamilton (2003) กล่าวว่า พลเมืองตื่นรู้ไม่ใช่พลเมืองที่แค่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือตามหน้าบัตรประชาชน แต่เป็นพลเมืองที่มีความสัมพันธ์ที่ดีและพร้อมจะมีส่วนร่วมกับผู้อื่นในการทำประโยชน์และสร้างความเจริญงอกงามให้กับสังคม มีความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งเสริมความยุติธรรมและความเสมอภาคในสังคม ให้ความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ตลอดจนสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคมเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนและสังคมให้น่าอยู่ (Smith, 2014) สอดคล้องกับ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2564) กล่าวว่า พลเมืองตื่นรู้เป็นพลเมืองที่ตระหนักในศักยภาพของตนเอง ศรัทธาและเชื่อในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลาย มีความรู้ความสามารถเรื่องที่เอื้อให้สามารถอยู่ร่วมกันและปกครองกันเอง ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตระหนักในบทบาทและหน้าที่ สิทธิและเสรีภาพความเท่าเทียม และเป็นธรรม มีความเป็นเหตุเป็นผล มีสำนึกการเป็นเจ้าของประเทศ ร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วย สันติวิธีหรือพัฒนาสร้างสรรค์สังคม และพลเมืองตื่นรู้ที่ดีต้องทำความเข้าใจในหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบ ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนรวม มีจิตสาธารณะ และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างจริงจัง ปฏิบัติตามกฎหมายและเข้าใจแนวคิดโครงสร้างทางสังคมการเมือง เพื่อให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (อภิชา กริมบุตร, 2566)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า พลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) คือ พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมให้ดีขึ้น โดยยึดหลักการของการปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และหลักธรรมของศาสนา แสดงออกถึงความสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ลดความเห็นแก่ตัว และมุ่งมั่นในความยุติธรรมและความเสมอภาคในสังคม นอกจากนี้ที่กล่าวมาพลเมืองตื่นรู้ต้องตระหนักถึงปัญหา

ที่เกิดขึ้นในสังคม พร้อมกับการร่วมมือและการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจังเข้าใจในโครงสร้างทางสังคมและการเมือง เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยที่แท้จริง โดยไม่เพียงแค่ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์ที่ดี และมุ่งสร้างประโยชน์ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม

คุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen)

ลักษณะสำคัญของพลเมืองตื่นรู้ในศตวรรษที่ 21 คือ 1) มีความสามารถในการมองปัญหาและหาแนวทางที่จะแก้ปัญหาในฐานะเป็นสมาชิกในสังคมโลก 2) มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และรู้จักรับผิดชอบ ต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในสังคม 3) มีสมรรถภาพในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีวิธีคิดอย่างเป็นระบบ 4) มีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี 5) มีความเต็มใจในการที่จะเปลี่ยนการดำเนินชีวิต และลักษณะนิสัยในการบริโภคส่วนตนเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม 6) มีจริยธรรมและคุณธรรม 7) มีความรู้ทั่วไปเพื่อบำรุงชีวิต และมีความรู้เฉพาะในการประกอบอาชีพ 8) มีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม 9) มีทักษะทางเทคโนโลยี สื่อและสารสนเทศ และ 10) มีทักษะทางอาชีพ และทักษะชีวิต ทั้งนี้จากลักษณะทั้ง 10 ประการแสดงให้เห็นความต้องการลักษณะที่พึงปรารถนาของคนในศตวรรษที่ 21 ว่าลักษณะที่สำคัญไม่ใช่เพียงแค่ความรู้และรู้ข้อมูลข่าวสารเท่านั้น แต่รวมไปถึงทัศนคติ ค่านิยม ความไวในการรับรู้ปัญหาและการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนมีความสามารถที่จะลงมือปฏิบัติงานได้อย่างมีหลักการ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2554) จะเห็นได้ว่า คุณลักษณะพลเมืองตื่นรู้ในศตวรรษที่ 21 ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงความรู้และการรับข้อมูลข่าวสาร แต่ยังครอบคลุมทัศนคติ ค่านิยม ความสามารถในการรับรู้ปัญหาและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง พร้อมกับทักษะปฏิบัติที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีหลักการ สอดคล้องกับ ญาศินี เกิดผลเสรีฐ (2558) กล่าวว่า พลเมืองตื่นรู้ต้องมีความเข้าใจในหน้าที่ของตนเองมีความรับผิดชอบ ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนรวม มีจิตสาธารณะ และร่วมกัน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างจริงจัง ปฏิบัติตามกฎหมาย และเข้าใจแนวคิดโครงสร้างทางสังคมการเมืองเพื่อให้เกิดความเป็นประชาธิปไตย ทั้งนี้มีนักวิชาการได้อธิบายคุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองตื่นรู้ ดังนี้

Cogan (1997) ได้อธิบายลักษณะพลเมืองตื่นรู้ว่าเป็นสากลเพื่อเตรียมเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1. มีความรู้ มีการศึกษา และสามารถมองเห็นเข้าใจในสังคมของตนและสังคมโลกเฉกเช่นเป็นสมาชิกของสังคมโลก

2. สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่นในบทบาทส่วนตนและต่อสังคม

3. สามารถเข้าใจ ยอมรับและอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม

4. สามารถคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ

5. เต็มใจแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยท่าทีสันติไม่ใช้ความรุนแรง

6. เต็มใจเปลี่ยนการใช้ชีวิตและอุปนิสัยการบริโภคเพื่อรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม

7. สามารถที่จะเข้าใจและปกป้องสิทธิมนุษยชน

8. มีความเต็มใจและสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ

Hoskins, Vilaba, Van Nijlen, & Barber (2008) ได้กล่าวถึง ลักษณะของพลเมืองตื่นรู้ไว้ 5 มิติ ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ระบบการเมือง มรดกทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เป็นต้น

2. ทักษะ (Skills) ได้แก่ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการจัดการข้อมูล ทักษะการสื่อสารการแก้ปัญหา ความขัดแย้งอย่างสันติ การมีส่วนร่วมในการอภิปรายทางการเมือง ความสามารถในการรับตำแหน่ง การตัดสินใจ เป็นต้น

3. ทศคติ (Attitudes) ได้แก่ รู้สึกมั่นใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง ความไว้วางใจและความจงรักภักดีต่อหลักการและระบอบประชาธิปไตย การเปิดกว้างต่อความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เป็นต้น

4. ค่านิยม (Values) ได้แก่ การยอมรับหลักนิติธรรม ความอดทนและการเคารพในความแตกต่าง ความเชื่อในความยุติธรรมทางสังคม ความเชื่อในความสำคัญของประชาธิปไตย เป็นต้น

5. พฤติกรรมที่ตั้งใจไว้ (Intended Behavior) ได้แก่ ความกระฉับกระเฉงในชุมชนการเมืองในชุมชนและภาคประชาสังคม

จากคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) ผู้เขียนได้เลือกนำแนวคิดของ Hoskins, et al. (2008) ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสังเคราะห์คุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองตื่นรู้ จึงขอเสนอผลการสังเคราะห์ ดังรายละเอียดในตาราง 1

ตาราง 1 ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองตื่นรู้ ตามแนวคิด Hoskins et al. (2008)

Cogan (1997)	Hoskins et al. (2008)	ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะ ของความเป็นพลเมืองตื่นรู้
- ความรู้เกี่ยวกับสังคม ของตนและสังคมโลก	ความรู้ (Knowledge)	ความรู้ (Knowledge) มีความรู้ เกี่ยวกับสังคมไทยและสังคมโลก
- เข้าใจในบทบาทของตน ในฐานะสมาชิกของสังคมโลก	- ความรู้เกี่ยวกับ ประชาธิปไตย - ระบบการเมือง - มรดกทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม	เข้าใจระบอบประชาธิปไตย ระบบการเมือง การปกครอง วัฒนธรรม และสิทธิมนุษยชน ตระหนักถึงบทบาท และหน้าที่ของตน ส่งเสริมความสงบสุข ในการอยู่ร่วมกัน และสร้างสังคม ที่เป็นธรรมเพื่อความยั่งยืน

ตาราง 1 ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองตื่นรู้ ตามแนวคิด Hoskins et al. (2008) (ต่อ)

Cogan (1997)	Hoskins et al. (2008)	ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะ ของความเป็นพลเมืองตื่นรู้
- การทำงานร่วมกับผู้อื่น - รับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น - การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ	ทักษะ (Skills) - การคิดเชิงวิพากษ์ - การจัดการข้อมูล - ทักษะการสื่อสาร - การแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติ - การมีส่วนร่วมในการอภิปรายทางการเมือง - การตัดสินใจ	ทักษะ (Skills) มีทักษะการคิดวิเคราะห์และคิดเชิงวิพากษ์ที่ช่วยเสริมการทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถสื่อสารและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมืองทั้งในระดับชาติและนานาชาติ โดยเน้นการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและความร่วมมือในสังคม
- ยอมรับและอดทนต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม - เติบโตแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี - เติบโตมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองระดับชาติและนานาชาติ	ทัศนคติ (Attitudes) - มั่นใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง - ความไว้วางใจในระบอบประชาธิปไตย - การเปิดกว้างต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง	ทัศนคติ (Attitudes) มีความเชื่อมั่นในการมีส่วนร่วมทางสังคม เปิดใจกว้าง ยอมรับความแตกต่างและความหลากหลาย พร้อมสนับสนุนกระบวนการในการสร้างประชาธิปไตยด้วยความเต็มใจ เพื่อให้สังคมมีความเท่าเทียมและเคารพซึ่งกันและกัน
- เข้าใจและปกป้องสิทธิมนุษยชน - มีจริยธรรมในการดำเนินชีวิต	ค่านิยม (Values) - ยอมรับหลักนิติธรรม - เคารพความแตกต่าง - เชื่อในความยุติธรรมทางสังคม - สนับสนุนประชาธิปไตย	ค่านิยม (Values) ยึดมั่นในค่านิยมที่ส่งเสริมความเป็นธรรมและความเสมอภาค เคารพสิทธิมนุษยชนและหลักนิติธรรม พร้อมทั้งสนับสนุนความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างสังคมให้เกิดความสันติและความเท่าเทียม
- มีความเต็มใจเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการบริโภคเพื่อรักษาสังแวดล้อม	พฤติกรรมที่ตั้งใจไว้ (Intended behavior) - มีความกระฉับกระเฉงในชุมชนการเมืองและภาคประชาสังคม	พฤติกรรมที่แสดงออก (Active Engagement) การมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น/ระดับชาติ การให้ข้อเสนอแนะที่มีผลต่อการพัฒนาต่าง ๆ ของประเทศ การแสดงความเห็น

ตาราง 1 ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองตื่นรู้ ตามแนวคิด Hoskins et al. (2008) (ต่อ)

Cogan (1997)	Hoskins et al. (2008)	ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะ ของความเป็นพลเมืองตื่นรู้
		หรือการให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อ การเมืองในทุกมิติ เพื่อเสริมสร้าง การมีส่วนร่วม และการพัฒนา ประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

จากตาราง 1 คุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองตื่นรู้ ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความรู้ (Knowledge) 2) ทักษะ (Skills) 3) ทศนคติ (Attitudes) 4) ค่านิยม (Values) และ 5) พฤติกรรมที่แสดงออก (Active Engagement) คุณลักษณะที่สำคัญของความเป็นพลเมืองตื่นรู้จำเป็นต้องมีความรู้ มีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพสังคม การเมืองการปกครอง ในระดับท้องถิ่น/ระดับชาติ มีทักษะในการคิดวิเคราะห์และการคิดเชิงวิพากษ์ มีความสามารถในการสื่อสาร ความร่วมมือในกิจกรรมทางสังคม มีทัศนคติเชิงบวกและเปิดกว้าง ยอมรับความแตกต่าง สนับสนุนกระบวนการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพื่อสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและยั่งยืน และมีความยึดมั่นในความเป็นธรรมและความเสมอภาค เคารพสิทธิมนุษยชน และการส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยการแสดงออกผ่านการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเข้มแข็งและการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตื่นรู้ในสังคมประชาธิปไตย

กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ เกิดความตระหนักและความมั่นใจในการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ทักษะความเป็นพลเมืองตื่นรู้ในระบอบประชาธิปไตย การส่งเสริมทัศนคติและแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงหลักการและวิถีแห่งประชาธิปไตย หลักการสำคัญในการจัดการเรียนรู้มีหลายประการ ที่ช่วยให้กระบวนการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและเกิดผลลัพธ์ที่ดีในการพัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตื่นรู้ให้กับผู้เรียนจำเป็นต้องมีความสอดคล้องกับจุดหมายของผู้เรียน เหมาะสมกับวัย และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย การจัดการเรียนรู้จึงต้องเน้นให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมทักษะและคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองตื่นรู้ไปพร้อมกัน ผู้เขียนจึงเสนอวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตื่นรู้ ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากปัญหาที่เกิดขึ้น โดยสร้างความรู้จากกระบวนการทำงานกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน และมีความสำคัญต่อผู้เรียน ประเด็นปัญหาจะเป็นสิ่งที่ใช้ตั้งต้นของกระบวนการเรียนรู้และเป็นตัวกระตุ้นการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาด้วยเหตุผลและการสืบค้นหาข้อมูลเพื่อเข้าใจกลไกของตัวปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหา การเรียนรู้แบบนี้มุ่งเน้นพัฒนานักเรียนในด้านทักษะและกระบวนการเรียนรู้และพัฒนานักเรียนให้สามารถเรียนรู้

โดยการชี้แนะตนเองซึ่งนักเรียนจะได้ฝึกฝนการสร้างองค์ความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยการแก้ปัญหาใหม่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

2. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Learning Management) การนำเนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกันมาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่เป็นองค์รวม และสามารถนำความรู้ความเข้าใจไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สามารถบูรณาการได้หลายลักษณะ เช่น การบูรณาการภายในวิชา (Interdisciplinary) เป็นการนำเนื้อหาสาระในวิชาเดียวกันหรือกลุ่มประสบการณ์เดียวกันมาสัมพันธ์กัน ผู้สอนสามารถนำสาระทุกเรื่องมาสัมพันธ์กันให้เป็นเรื่องเดียวกันได้ การบูรณาการระหว่างวิชา (Interdisciplinary หรือ Multidisciplinary) เป็นการนำเนื้อหาสาระของสองวิชา หรือหลาย ๆ วิชา มาสัมพันธ์ให้เป็นเรื่องเดียวกันเพื่อแก้ปัญหา หรือการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การเชื่อมโยงความรู้และทักษะระหว่างวิชาต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งไม่ใช่เพียงผิวเผินและมีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น (ทิตินา แหมมณี, 2561) ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ให้ความสำคัญกับผู้เรียนในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจความสำคัญของการบูรณาการ ผู้สอนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างหลากหลาย เนื่องจากแนวคิดหลักในแต่ละเรื่องสามารถปรับเปลี่ยนไปตามความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน การเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งที่ศึกษาและทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น

3. การจัดการเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษา (Case Based Learning) เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาที่กำลังศึกษา และนำความรู้ที่กำลังศึกษามาใช้เป็นสถานการณ์ที่เป็นจริง เพื่อให้เกิดการพัฒนาการคิดขั้นสูง ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้แบบกลุ่ม เป้าหมายที่สำคัญเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียนสำหรับการปฏิบัติการจริง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มีการเชื่อมโยงทฤษฎีเข้ากับการฝึกภาคปฏิบัติ และผู้เรียนได้เรียนรู้ และได้นำเสนอสถานการณ์จริง (McLean, 2016) เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกการคิดวิเคราะห์และอภิปรายสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น โดยช่วยให้สามารถสังเคราะห์และประเมินแนวทางการตอบสนองต่อเหตุการณ์สมมติอย่างมีหลักการ นอกจากนี้ยังพัฒนามุมมองความคิดของผู้เรียนผ่านการแลกเปลี่ยน และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดสร้างสรรค์ เสนอแนวทางแก้ปัญหาที่หลากหลาย และกล้าแสดงความคิดเห็นของตนเองมากขึ้น

4. การจัดการเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จำลอง (Simulation Based Learning) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนลงไปในสถานการณ์ที่มีบทบาท ข้อมูล และกติกาการเล่น ที่สะท้อนความเป็นจริง และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในสถานการณ์นั้น โดยใช้ข้อมูลที่มีสภาพคล้ายกับข้อมูลในความเป็นจริง ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งการตัดสินใจนั้นจะส่งผลถึงผู้เล่นในลักษณะเดียวกันกับที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง (ทิตินา แหมมณี, 2561) ในการจัดสภาพแวดล้อมของการจำลองสถานการณ์หรือการเลียนแบบเหตุการณ์ให้มีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด ผู้เรียนสามารถแสดงบทบาทและตัดสินใจแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์ที่ตนกำลังเผชิญอยู่ กระบวนการนี้ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติจริงต่อไป

ตาราง 2 แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองต้นรู้ในสังคมประชาธิปไตย

กระบวนการเรียนรู้	แนวทาง การจัดการเรียนรู้	คุณลักษณะของ ความเป็นพลเมืองต้นรู้	กิจกรรมที่ส่งเสริม ความเป็นพลเมืองต้นรู้
การจัดการเรียนรู้ โดยใช้ปัญหา เป็นฐาน (Problem-Based Learning)	1. การพบปัญหา 2. การวิเคราะห์ปัญหา และการเรียนรู้ ประเด็นปัญหา 3. การค้นพบ และการรายงานผล 4. การนำเสนอคำตอบ ของปัญหาและ สะท้อนผล 5. ข้อคิดเห็น การบูรณาการ และการประเมินผล	ความรู้ (Knowledge) - มีความรู้เกี่ยวกับ สังคมไทยและสังคมโลก - เข้าใจระบอบประชาธิปไตย ระบบการเมือง การปกครอง วัฒนธรรม และสิทธิมนุษยชน - ตระหนักถึงบทบาท และหน้าที่ของตน - ส่งเสริมความสงบสุข ในการอยู่ร่วมกัน และสร้างสังคม	- ผู้เรียนวิเคราะห์ปัญหาขยะ ในโรงเรียนและเสนอ แนวทางลดขยะ - จัดอภิปรายเรื่อง “สิทธิและหน้าที่ ของพลเมืองในสังคม ประชาธิปไตย” - ให้ผู้เรียนศึกษาและเสนอวิธี การแก้ปัญหาการละเมิด สิทธิในชุมชน
การจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการ (Integrated Learning Management)	1. กำหนดหัวเรื่อง หรือประเด็นหลัก 2. วิเคราะห์และ เชื่อมโยงสาระ การเรียนรู้ 3. ออกแบบกิจกรรม การเรียนรู้แบบ บูรณาการ 4. จัดการเรียนรู้ 5. ประเมินผลการเรียนรู้	ที่เป็นธรรมเพื่อความยั่งยืน ทักษะ (Skills) - มีทักษะการคิดวิเคราะห์ และคิดเชิงวิพากษ์ - มีส่วนร่วมในกิจกรรม ทางสังคมและการเมือง - การแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ค่านิยม (Values) - ยึดมั่นในค่านิยมที่ส่งเสริม ความเป็นธรรม และความเสมอภาค	- ศึกษาประวัติประชาธิปไตย ในประเทศและทำแผนผัง ความคิด - จัดโครงการ “เยาวชนอาสา” เพื่อช่วยเหลือสังคม - วิเคราะห์ความสำคัญ ของสิทธิและเสรีภาพ ผ่านบทเรียน ทางประวัติศาสตร์
การจัดการเรียนรู้ โดยใช้กรณีศึกษา (Case based learning)	1. เตรียมความพร้อม 2. นำเสนอกรณีศึกษา 3. อภิปรายและ วิเคราะห์	- เคารพสิทธิมนุษยชน และหลักนิติธรรม - สนับสนุนความ	- วิเคราะห์กรณีศึกษา การเลือกตั้งในประเทศ ต่าง ๆ และเปรียบเทียบ ข้อดี-ข้อเสีย

ตาราง 2 แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองต้นรู้ในสังคมประชาธิปไตย

กระบวนการเรียนรู้	แนวทาง การจัดการเรียนรู้	คุณลักษณะของ ความเป็นพลเมืองต้นรู้	กิจกรรมที่ส่งเสริม ความเป็นพลเมืองต้นรู้
	4. เสนอแนวทางแก้ไข หรือทางเลือก	หลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างสังคม	- วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับ สิทธิมนุษยชนและอภิปราย
	5. สรุปและประเมินผล	ให้เกิดความสันติ และความเท่าเทียม	แนวทางป้องกันการละเมิด สิทธิอย่างยั่งยืน - จำลองกระบวนการตัดสินใจ ของผู้นำในการแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งในสังคม
การจัดการเรียนรู้ โดยใช้สถานการณ์ จำลอง (Simulation)	1. การเตรียมการ 2. การนำเสนอ สถานการณ์จำลอง 3. การดำเนินการ สถานการณ์จำลอง 4. การสะท้อนผล 5. การสรุป และประเมินผล	พฤติกรรมที่แสดงออก (Active Engagement) - การมีส่วนร่วม ทางการเมืองทั้งใน ระดับท้องถิ่น/ระดับชาติ - การให้ข้อเสนอแนะ ที่มีผลต่อการพัฒนา ด้านต่าง ๆ ของประเทศ - การแสดงความเห็น หรือการให้คำแนะนำ ที่เป็นประโยชน์ - เสริมสร้างการมีส่วนร่วม และการพัฒนา ประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน	- จำลองการเลือกตั้งประธาน นักเรียน การตั้งพรรค การเมืองและการจัดการหาเสียง - แสดงบทบาทสมมติ การประชุม สภาจำลอง เพื่ออภิปราย ร่างกฎหมาย - จำลองกระบวนการ การพิจารณาคดี ในศาลเกี่ยวกับประเด็น การละเมิดสิทธิพลเมือง

จากที่กล่าวมากระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองต้นรู้ในสังคมประชาธิปไตย เป็นการจัดการเรียนรู้ที่อาศัยความหลากหลายและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างแท้จริง ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและการเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์จริงจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ยั่งยืน และในการจัดการเรียนรู้ที่ดีจึงไม่ใช่เพียงแค่การถ่ายทอดเนื้อหาเท่านั้น แต่ต้องเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพลเมืองต้นรู้ในปัจจุบัน

แนวทางส่งเสริมความเป็นพลเมืองผู้ตื่นรู้ในสังคมประชาธิปไตย

การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้มั่นคงและยั่งยืน จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย เนื่องจากหนึ่งในปัญหาสำคัญของระบอบประชาธิปไตย คือ การที่ประชาชนขาดสำนึกความเป็นพลเมืองในการปฏิรูปประเทศอย่างยั่งยืน ควรมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และยึดมั่นในค่านิยมประชาธิปไตย โดยเฉพาะการยอมรับความแตกต่างและการเคารพสิทธิของผู้อื่น ตลอดจนการตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบในฐานะเจ้าของประเทศ ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2559) ได้อธิบายแนวทางการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองตื่นรู้ในระบอบประชาธิปไตยว่า ต้องประกอบไปด้วย “ความรู้” “ทักษะ” และ “เจตคติ” สามารถเชื่อมโยงกันและเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของ “พลเมือง” ในการสร้างสำนึกพลเมือง คือ มุ่งสร้างให้ผู้ศึกษามีความรู้และความเข้าใจ (Knowledge) มีทักษะ (Skill) ในการแสดงออกและมีเจตคติ (Disposition) เกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เหมาะสมผ่านการลงมือปฏิบัติ เช่น การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะ เช่นเดียวกันในการศึกษากับความเป็นพลเมืองตื่นรู้ในระบอบประชาธิปไตยจะต้องมีการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เช่น การให้นักเรียนเข้าร่วมทำกิจกรรม การลงมือปฏิบัติ หรือการใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นความเชื่อมโยงที่มีนัยสำคัญมากขึ้น คือ ให้เน้นการมีส่วนร่วมว่าเราต่างเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและต้องร่วมในการคลี่คลายแก้ไขปัญหานั้น สำหรับกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวผู้สอนจะเป็นวิทยากรที่มีหน้าที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริงทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559) สอดคล้องกับ กลุ่ม Thai Civic Education (2556) ได้อธิบายว่า การสร้างความเป็นพลเมืองตื่นรู้ในสังคมประชาธิปไตย ได้แก่ 1) แบบมีส่วนร่วม (Participatory) การจัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ผู้เรียนร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมและวิธีการการประเมินผล ตลอดจนการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบุคคล และสื่อต่าง ๆ เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและเป็นเจ้าของการเรียนรู้อย่างแท้จริง และ 2) แบบลงมือทำ (Learning by Doing) การจัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องจัดการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนเรียนรู้จากสถานการณ์จริงหรือเสมือนจริง โดยได้มีการวางแผน การปฏิบัติและแก้ปัญหามาจริง ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนรู้นำไปสู่การปฏิบัติได้จริงได้ผลจริงเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner Centered) การจัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องจัดการเรียนรู้โดยเน้นบทบาทของผู้เรียนในการแสวงหาความรู้และสร้างความรู้เป็นของตนเอง ไม่ใช่การป้อนความรู้จากผู้สอนแต่ฝ่ายเดียว 3) ไม่ชี้นำความคิดเห็น (Prohibition Against Imposition of Points of View) การจัดการเรียนรู้สำหรับการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องจัดการเรียนรู้โดยเคารพและให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ของผู้เรียน คือ ต้องไม่ชี้นำความคิดเห็น ไม่ครอบงำ ไม่โฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจผิดหรือหลงผิดด้วยวิธีการใด และ 4) ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งทางการเมือง (Prohibition Against Political Bias) การจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต้องปราศจากอคติทางการเมือง และไม่ใช้อำนาจหน้าที่ในการจัด

การเรียนรู้อย่างลำเอียง ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอข้อมูลเท็จ บิดเบือน หรือให้ข้อมูลไม่ครบถ้วนโดยมีเจตนาเอื้อประโยชน์หรือสร้างความเสียหายแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างไม่เป็นธรรม สอดคล้องกับ ศรีณยุ หมั่นทรัพย์ (2551) ได้เสนอปัจจัยที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองผู้ตื่นรู้ในสังคมประชาธิปไตย ได้แก่ 1) โอกาสการเรียนรู้ในห้องเรียน ต้องมีการจัดสรรบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีใช้การเรียนรู้ผ่านปัญหาสาธารณะ ให้เหตุการณ์จำลองช่วยกระตุ้นแนวคิดประชาธิปไตย สร้างโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับบุคคลอื่นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับ “สิ่งที่รัฐทำ” และ “สิ่งที่รัฐควรทำ” 2) การสนับสนุนทางวิชาการและพัฒนาทางสังคม โดยโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการสนับสนุนกิจกรรมพิเศษนอกหลักสูตร เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและผู้เรียน มีการศึกษาพบว่า เด็กและเยาวชนที่ทำกิจกรรมพิเศษนอกหลักสูตร เช่น การร่วมกิจกรรม ชมรม เป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคตมากกว่า 3) สร้างครอบครัว เพื่อนบ้าน และชุมชนที่กระตือรือร้น และมีส่วนร่วม ครูและโรงเรียนต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กับชุมชน สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนกระตุ้นการพูดคุยเรื่องการเมืองกันในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นและเข้ามีส่วนร่วมในชุมชนและทางการเมืองได้มากกว่า

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมความเป็นพลเมืองผู้ตื่นรู้ในสังคมประชาธิปไตย ควรเริ่มจากการเสริมสร้างความ เป็นพลเมืองที่มีสำนึก มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความรู้และทักษะในการปกครอง รวมถึงการยึดมั่นในค่านิยมประชาธิปไตย การส่งเสริมความเป็นพลเมืองตื่นรู้สามารถทำได้ผ่านการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม และการลงมือทำ โดยไม่ขึ้นนำความคิดเห็นหรือฝักใฝ่ฝ่ายใดทางการเมือง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีการวางแผน และปฏิบัติจริง จะช่วยสร้างความเข้าใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต รวมถึงการสนับสนุนกิจกรรมพิเศษที่เชื่อมโยงกันระหว่างชุมชนและสังคม

บทสรุป

พลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) แนวคิดที่สำคัญในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึง พลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น โดยยึดหลักการของการปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และหลักธรรมของศาสนา พลเมืองตื่นรู้ไม่เพียงแต่มีความตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม แต่ยังมีความมุ่งมั่นในการร่วมมือและแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยที่แท้จริง และคุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองตื่นรู้ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) ทศนคติ (Attitudes) ค่านิยม (Values) และพฤติกรรมที่แสดงออก (Active Engagement) ล้วนมีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความเท่าเทียมและยั่งยืน พลเมืองตื่นรู้ต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพสังคมและการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ มีทักษะในการคิดวิเคราะห์และการสื่อสาร รวมถึงการยอมรับความแตกต่าง และสนับสนุนกระบวนการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การส่งเสริมความเป็นพลเมืองตื่นรู้ควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการพัฒนาความรู้และทักษะในการปกครอง การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรเน้นการมีส่วนร่วมและการลงมือทำ โดยไม่ขึ้นนำความคิดเห็นหรือฝักใฝ่ฝ่ายใดทางการเมือง การเรียนรู้ที่มีการวางแผนและปฏิบัติจริงจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและกระตุ้นให้มีส่วนร่วมทางการเมืองในอนาคต ด้วยการส่งเสริมพลเมือง

ตื่นรู้ผ่านการเรียนรู้ที่หลากหลายและมีส่วนร่วม ผู้เรียนจะเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ
พร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่ยั่งยืน และช่วยพัฒนาสังคมที่มีความเสมอภาคและเป็น
ประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่ม Thai Civic Education. (2556). *กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย (Conceptual framework for Thai Democratic Citizenship Education Curriculum)*. กรุงเทพฯ: เทคนิค อิมเมท.
- ญาสินี เกิดผลเสรีฐ. (2558). การพัฒนาทุนมนุษย์สู่ความเป็นพลเมืองที่ตื่นตัว. *วารสารบริหารการศึกษา*, 5(2), 166 - 175.
- ทิตินา แคมมณี. (2561). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภาพร แสงนิล. (2561). *กลยุทธ์การเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลโลกให้กับผู้เรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดน่าน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- วัชรินทร์ ชาบุญศิลป์. (2561). ความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทย. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 5(1), 187 - 209.
- ศรัณยู หมั่นทรัพย์. (2551). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 6(2), 101 - 115.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2554). *ยุทธศาสตร์การจัดการการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองและพลโลกในศตวรรษที่ 21*. Paper presented at the การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า, ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2568). *พลเมืองที่ตื่นรู้: ฐานรากที่แท้จริงของระบอบประชาธิปไตย*. สืบค้น มกราคม 20, 2568, จาก <https://web.facebook.com/drsuvitpage/>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2561). *มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2564). *กรอบสมรรถนะหลักของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). *การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อภิชา กริมาบุตร. (2566). *แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองตื่นรู้ของนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- Cogan, J. J. (1997). *Multidimensional Citizenship: Educational Policy for The 21st Century: An Executive Summary of The Citizenship Education Policy Study Project*: University of Minnesota.
- Fallace, T. D. (2011). Tracing John Dewey's Influence on Progressive Education, 1903 - 1951: Toward a Received Dewey. *Teacher College Record*, 113(3), 463 - 492.
- Hoskins, B., Villalba, E., Van Nijlen, D., & Barber, C. (2008). **Measuring Civic Competence in Europe**. The Proceedings of IRC
- McLean, S. F. (2016). Case-based Learning and Its Application in Medical and Health-care fields: A Review of Worldwide Literature. *Journal of Medical Education and Curricular Development*, 3, 39 – 49. <https://doi.org/10.1177/2382120516646877>.
- Smith, M., & Graham, B. (2014). Teaching Active Citizenship: A Companion to The Traditional Political Science Curriculum. *PS: Political Science & Politics*, 47(3), 703 - 710.
- Turner, B., & Hamilton, P. (2003). *Citizenship: Critical Concepts*. London: Routledge.